

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.29.49>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Цехан Дмитро Миколайович,
доктор юридичних наук, професор,
доцент кафедри криміналістики
(Національний університет «Одеська
юридична академія», м. Одеса, Україна)
orcid.org/0000-0001-6503-6985

Коропатов Олег Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
(Херсонський факультет Одеського
державного університету внутрішніх
справ, м. Одеса, Україна)
orcid.org/0000-0001-6027-3391

Рівень правопорядку і законності в державі та суспільстві певною мірою залежить від ефективності виконання працівниками Національної поліції України завдань, що на них покладені державою.

Важливою гарантією належного виконання працівниками поліції своїх службово-трудових обов'язків є інститут юридичної відповідальності, зокрема дисциплінарної.

Взагалі, дисциплінарна відповідальність - це один з видів юридичної відповідальності й одна з правових форм впливу, що виражаються в застосуванні роботодавцем, який наділений дисциплінарною владою, дисциплінарних санкцій до працівника, який вчинив дисциплінарний проступок [1, с. 79].

Враховуючи тематику нашої статті, дисциплінарна відповідальність поліцейських - це, особливий вид юридичної відповідальності, який передбачає застосування до поліцейських санкцій негативного дисциплінарного характеру за вчинення ними дій, що суперечать нормам чинного законодавства.

Дисциплінарна відповідальність настає також за бездіяльність поліцейського, тобто не вчинення ним дій, які він має здійснити відповідно до норм діючих нормативно-правових актів.

Дисциплінарна відповідальність працівників Національної поліції України характеризується тим, що: 1) поліцейські є носіями спеціальної дисциплінарної відповідальності; 2) зміст дисциплінарного правопорушення поліцейських є ширшим, ніж у загальних суб'єктів права; 3) коло дисциплінарних стягнень, які застосовуються до поліцейських є ширшим, ніж коло стягнень, що застосовуються до працівників, які несуть дисциплінарну відповідальність лише за КЗпП; 4) специфічний порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності; 5) поліцейські України притягаються до дисциплінарної відповідальності у разі вчинення будь-якого правопорушення (кримінального, адміністративно-правового, дисциплінарного).

Під час дії режиму воєнного стану змінився порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності: 1) службове розслідування відносно поліцейського

може здійснювати уповноважена особа- керівник самостійно; 2) змінено строки проведення службового розслідування- від 15 до 30 діб; 3) змінено порядок оскарження поліцейським прийнятого рішення та ін., що має, як позитивні так і негативні наслідки.

Ключові слова: юридична відповідальність, поліція, дисциплінарна відповідальність, дисциплінарне провадження, режим воєнного стану.

SOME ISSUES REGARDING DISCIPLINARY LIABILITY OF POLICE OFFICERS DURING MARTIAL LAW

Tsekhan Dmytro Mykolayovych,
orcid.org/0000-0001-6503-6985
Doctor of Legal Sciences, Professor,
Associate Professor of Department of
Criminalistics
(National University «Odesa Law
Academy», Odesa, Ukraine)

Koropatov Oleh Mykolaiovych,
orcid.org/0000-0001-6027-3391
Candidate of Legal Sciences, Associate
Professor, Head of the Department of
Administrative Law and Administrative
Process
(Kherson Faculty of Odessa State
University of Internal Affairs, Odesa,
Ukraine)

The level of law and order in the state and society to a certain extent depends on the effectiveness of the performance by the National Police of Ukraine of the tasks assigned to them by the state.

An important guarantee of proper performance by police officers of their official and labor duties is the institution of legal responsibility, in particular disciplinary.

In general, disciplinary liability is one of the types of labor and legal liability and one of the legal forms of influence, expressed in the application by an employer who is endowed with disciplinary power, disciplinary sanctions against an employee who has committed a disciplinary offense.

Given the subject of our article, disciplinary liability of police officers is a special type of legal liability, which provides for the application of negative disciplinary sanctions to police officers for committing actions contrary to the norms of current legislation.

Disciplinary liability also occurs for the inaction of a police officer, that is, for not committing actions that he must perform in accordance with the norms of current regulations.

Disciplinary liability of employees of the National Police of Ukraine is characterized by the fact that: 1) police officers are carriers of special disciplinary responsibility; 2) the content of the disciplinary offense of police officers is broader than that of general subjects of law; 3) the range of disciplinary penalties applied to police officers is wider than the range of penalties applied to employees who bear disciplinary responsibility only under the Labor Code; 4) specific procedure for bringing to disciplinary liability; 5) police officers of Ukraine are brought to disciplinary responsibility in case of committing any offense (criminal, administrative, legal, disciplinary).

During the martial law regime, the procedure for bringing police officers to disciplinary liability has changed: 1) an official investigation against a police officer can be carried out

by an authorized person-manager independently; 2) the terms of the official investigation have been changed - from 15 to 30 days; 3) the procedure for appealing a decision by a police officer has been changed, etc., which has both positive and negative consequences.

Key words: legal responsibility, police, disciplinary liability, disciplinary proceedings, martial law.

Постановка проблеми. 24 лютого 2022 р. відбулося широкомасштабне вторгнення в Україну збройних сил російської федерації, що й досі триває. На підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України [2], Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [7], Президент України постановив вести в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 р. [8].

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» було не лише введено воєнний стан, а й тимчасово (на період дії правового режиму воєнного стану) передбачено можливість обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина. Саме обмеження конституційних прав і свобод людини в межах їх компетенції покладалося на представників правоохоронних органів, в тому числі і на поліцейських: затримання осіб під час дії комендантської години, перевірка автомобілів та осіб, що ними керують, вилучення автотранспортних засобів, відсторонення від керування транспортними засобами та ін.

Воєнний стан як особливий правовий режим передбачає певні зміни у функціонуванні органів державної влади, у тому числі й у діяльності Національної поліції України. Враховуючи існуючі загрози, звичний порядок виконання окремих повноважень працівників поліції змінився, зокрема змінився порядок несення служби, виконання функціональних обов'язків, вимушене переміщення особового складу за межі дії підрозділу поліції, застосування табельної та іншого виду вогнепальної зброї, несення служби на окупованих територіях тощо. Не завжди дії поліцейських відповідали встановленим правилам поведінки, під час дії режиму воєнного стану: поліцейські самостійно, без поважних причин, залишали місце несення служби, зловживали службовим становищем, застосовували не законно заходи фізичного впливу, панікували, не виконували покладені на них функціональні обов'язки. І ці факти стали підставами порушення дисциплінарних проваджень відносно поліцейських.

Мета статті – здійснити аналіз питань дисциплінарної відповідальності поліцейських під час дії режиму воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. Поліцейський як посадова особа, що наділена державно-владними повноваженнями, а також як громадянин, під час несення служби та у буденному житті, повинен неухильно дотримуватися службової дисципліни, безпеліційно і точно виконувати вимоги всіх нормативно-правових приписів. За невиконання або неналежне виконання вимог нормативно-правових приписів працівники Національної поліції України притягаються до юридичної відповідальності [1, с. 26].

Юридична відповідальність конкретного працівника поліції є гарантією виконання ним належним чином службових обов'язків та не порушення режиму законності, службової дисципліни.

В Конституції України [2] зазначено, що лише закон може визначати діяння, які є дисциплінарними правопорушеннями, та встановлювати відповідальність за них. Цей припис указує на значущість дисциплінарної відповідальності для українського суспільства та системи відносин, які в ньому складаються.

Однак в Конституції України, як і в багатьох інших нормативних актах, не закріплено визначення дисциплінарної відповідальності. Поняття дисциплінарної відповідальності наведено на сторінках української юридичної енциклопедії. Згідно з нею

дисциплінарна відповідальність є «видом юридичної відповідальності, яка полягає в обов'язку працівника відповідати перед роботодавцем за дисциплінарний проступок і зазнавати дисциплінарних санкцій» [3, с. 117].

За одне таке правопорушення може бути накладено лише одна санкція. Згідно зі статтею 147 Кодексу законів про працю України- санкції (стягнення) бувають таких двох видів, як догана та звільнення. Однак зазначається, що додаткові види стягнень можуть бути закріплені в статутах, наприклад, відповідно до ст. 13 Дисциплінарного статуту Національної поліції України [4] це може бути: зауваження, догана, сувора догана, попередження про неповну службову відповідність тощо, інших нормативних актах, наприклад, відповідно до Закону України «Про прокуратуру» це може бути заборона на строк до одного року на переведення до органу прокуратури вищого рівня чи на призначення на вищу посаду в органі прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду тощо.

Хоча сам термін «дисциплінарна відповідальність» не закріплений у законодавстві, однак учені виокремлюють деякі його риси, аналізуючи приписи різних нормативно-правових актів (зокрема, Кодекс законів про працю України). Тривалий час одним з усталених був підхід, згідно з яким дисциплінарна відповідальність визначається як обов'язок працівників зазнати юридичних несприятливих наслідків у формі санкцій особистого характеру за вчинення дисциплінарного проступку в порядку і на умовах, передбачених трудовим законодавством. Із часом учені почали вести мову про поділ дисциплінарної відповідальності на загальну та спеціальну. Обґрунтування такого поділу ми бачимо, зокрема, в роботі К. В. Коваленко [5, с. 235].

Загальна дисциплінарна відповідальність закріплюється положеннями Кодексу законів про працю, а щодо спеціальної, то вона закріплена іншими нормативними актами, так, Законом України «Про державну службу», дисциплінарними статутами, положеннями про дисципліну, іншими спеціальними нормативно-правовими актами. На думку науковців, ці акти визначають більш широке коло діянь, за які спеціальний суб'єкт дисциплінарного правопорушення зазнає стягнення. Ми погоджуємося з думкою О. С. Літошенко, який розмежовує загальну та спеціальну дисциплінарну відповідальність, спираючись на такий критерій, як відносини між особою, що накладає стягнення, та особою, яка підлягає йому. Коли йдеться про загальну дисциплінарну відповідальність (відповідальність за трудовим правом), то такий зв'язок виявляється у наявності трудових відносин, а коли про спеціальну – у наявності відносин службового підпорядкування [6, с. 55].

Різні аспекти питання дисциплінарної відповідальності поліцейських (працівників міліції) досліджувались у наукових працях О. М. Бандурки, Ю. П. Битяка, К. Г. Гарбузюка, Д. Є. Жеребцова, О. Л. Жильцова, О. Т. Зими, Л. І. Каленіченко, К. В. Коваленка, Т. О. Коломоець, А. Т. Комзюка, О. В. Кузьменко, О. С. Літошенка, Н. В. Медведенко, Л. В. Могілевського, Х. П. Ярмачі тощо. Попри численні наукові розробки, питання дисциплінарної відповідальності поліцейських потребують глибокого аналізу і вивчення.

Наша країна перебуває зараз у нових реаліях – у стані нав'язаної війни, що матиме суттєвий вплив на питання дисциплінарної відповідальності поліцейських.

Дисциплінарна відповідальність поліцейських регламентується нормами наступних правових актів: Конституції України, Кодексів України: адміністративного судочинства, про адміністративні правопорушення, кримінального, цивільного, Законів України: «Про запобігання корупції», «Про Національну поліцію», «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» та ін.

15 березня 2022 року Президентом України підписано Закон України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану». Розділ 5 вказаного нормативного акту присвячений питанням службового розслідування в період дії воєнного стану. Так, в період дії режиму воєнного стану службове розслідування за фактом порушення поліцейським службової дисципліни може проводитися як дисциплінарною комісією, так і однією особою, у тому числі безпосередньо уповноваженим керівником, який одноособово здійснює передбачені Статутом повноваження дисциплінарної комісії, що зменшило

Крім того, зменшено строки проведення службового розслідування: службове розслідування має бути завершено протягом 15 календарних днів з дня його призначення уповноваженим керівником. У разі потреби цей строк може бути продовжений керівником, який призначив службове розслідування, але не більш як на 15 календарних днів. В Законі України про Дисциплінарний статут Національної поліції України, ці строки були відповідно 30 та 60 діб [9].

За результатами службового розслідування уповноважена особа складає висновок. У разі проведення службового розслідування безпосередньо керівником, який його призначив, висновок не складається, а обставини вчинення дисциплінарного проступку відображаються в наказі про притягнення до дисциплінарної відповідальності або в довідці про відсутність в діях поліцейського ознак дисциплінарного проступку.

Під час спілкування з поліцейськими різних регіонів України, які були звільнені з лав Національної поліції України, встановлено, що службове розслідування проводилось виключно керівником підрозділу поліції, при цьому строки проведення службового розслідування складали від 3 до 5 діб. Більша частина службових розслідувань проводила за фактом не прибуття поліцейських за місцем проходження служби. При цьому, 95% відсотків працівників було звільнено з лав Національної поліції України, що вказує на зловживання керівниками дисциплінарною владою і необ'єктивністю прийняття рішення.

Аналіз постанов щодо поновлення працівників поліції (683 постанови), з яких 493 справи, за фактом винесення рішення безпосередньо уповноваженим керівником органу Національної поліції України, що дає можливість запропонувати внести зміни до п. 2. статті 26 вказаного Закону [9] відносно проведення службових розслідувань виключно дисциплінарними комісіями.

Діяльність, повноваження, склад дисциплінарних комісій в Національній поліції України визначаються «Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України» [10].

Дисциплінарна комісія створюється із числа поліцейських та інших працівників органу (підрозділу) поліції, у якому призначено службове розслідування, або працівників інших органів (підрозділів) поліції за наявності згоди їхніх керівників, які мають відповідні знання та досвід служби (роботи) в поліції або відповідну фахову підготовку щодо предмета проведення службового розслідування.

У разі проведення службового розслідування за відомостями про порушення поліцейським конституційних прав і свобод людини і громадянина до складу дисциплінарних комісій можуть також включатися представники громадськості, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет.

Включення представників громадськості до складу дисциплінарної комісії здійснюється за рішенням уповноваженого керівника.

Для ефективною і неупередженою роботи дисциплінарної комісії, відповідно до норм «Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України» [10], пропонуємо передбачити обов'язкове включення представників громадськості до складу дисциплінарних комісій

Висновки. Аналіз дисциплінарної відповідальності поліцейських під час дії режиму воєнного стану дає можливість констатувати наступне:

1. При застосуванні дисциплінарної відповідальності відносно поліцейських необхідно суворо дотримуватися вимог спеціального законодавства. Не допускати зловживання дисциплінарною владою з боку керівників.

2. Проведення службових розслідувань дисциплінарних проступків поліцейських під час дії режиму воєнного стану здійснювались на підставі п. 2 статті 26 Закону України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» [9] як дисциплінарними комісіями, так і однією особою, у тому числі безпосередньо уповноваженим керівником. Аналіз постанов щодо поновлення працівників поліції (683 постанови), з яких 493 випадки, за фактом винесення рішення безпосередньо уповноваженим керівником органу Національної поліції України, що дає можливість запропонувати внести зміни до п. 2. статті 26 вказаного Закону [9] відносно проведення службових розслідувань виключно дисциплінарними комісіями.

3. у п. 7 розділу 1 «Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України» затвердженого Наказом МВС України № 893 від 07.11.2018 року передбачити обов'язкове включення представників громадськості до складу дисциплінарних комісій.

Список використаних джерел:

1. Каленіченко Л. І. Місце і роль національної поліції України у механізмі реалізації юридичної відповідальності Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття. Харків, 2020. С.26-29.

2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96-80> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Шемшученко Ю. С., Касяненко Ю. Я., Зяблюк М. П. Юридична енциклопедія // Юридична енциклопедія: В 6 т. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ., 2004. Т. 2: 768 с.

4. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 20.05.2023).

5. Коваленко К.В. Загальна та спеціальна дисциплінарна відповідальність. *Форум права*. 2008. № 2. С. 231–236.

6. Літошенко О.С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 199 с.

7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 червня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

8. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2> (дата звернення: 20.05.2023).

9. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану : Закон України від 15 березня 2022 р. № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text> (дата звернення: 20.05.2023).

10. Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України: затверджено Наказом МВС України №893 від 07.11.2018 року URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1356-18#n4>